

УДК 371.333

Є. Р. Чернишова,
Перший проректор УМО,
к.п.н., доцент

ДЕСИМІНАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ДОСВІДУ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розкрито актуальність дисемінації в системі освіти, визначено сутність нового поняття та доцільність вживання у контексті освоєння передового педагогічного досвіду, здійснено певні висновки щодо особливостей використання терміна «дисемінація» у педагогічній науці та практиці.*

***Ключові слова:** дисемінація, педагогічний досвід, передовий педагогічний досвід, етапи освоєння передового педагогічного досвіду, форми дисемінації, досвід інноваційної діяльності, педагогічна практика.*

***Annotation.** The article discovers the actuality of the new notion diseminatsiya, its essence and expedience of using in the context of mastering of the advanced pedagogical experience have been determined, positive conclusions have been made about the peculiarities of using the term «diseminatsiya» in the pedagogical theory and practical experience.*

***Key words:** diseminatsiya, pedagogical experience, advanced pedagogical experience, stages of advanced pedagogical experience mastering, dissimilation forms, experience of innovative activity, pedagogical experience.*

Взаємозалежність розвитку освіти і суспільства є очевидною. Зміни у суспільстві ведуть до змін у системі освіти. Поряд з цим сьогодні важливим є розуміння не тільки необхідності того, що система освіти має відповідати замовленню (потребам) суспільства, але й розуміння випереджальної ролі

освіти: «...слід переосмислити роль освіти не тільки як пасивного виконавця певного *соціального замовлення*, але й як реального середовища, що формує образ майбутнього та механізми його досягнення» [3, с.16]. Світові глобальні трансформації та зміни загального цивілізаційного характеру, динамічні соціально-економічні перетворення, що відбуваються в українському демократичному суспільстві та всіх сферах життєдіяльності людини, закономірно спричиняють своєрідні виклики системі вищої освіти, зокрема навчальним закладам системи післядипломної педагогічної освіти.

Актуальність проблеми. Нині вітчизняна освітня система переживає відповідальний період розвитку. Національна доктрина встановила пріоритет освіти в державній політиці країни, визнавши його сферою відповідальності та інтересів держави. За цих умов однією з найважливіших складових частин реформи вищої школи є задача інтеграції української освіти в світову освітню систему з урахуванням глобальних тенденцій соціальних змін.

Модернізації діяльності навчальних закладів системи ППО вимагає особливого підходу до реалізації запланованих змін з урахуванням здобутків позитивного педагогічного досвіду та інноваційних тенденцій розвитку. Проблеми інструменталізму (нині компетентнісного методу) були сформовані ще Дж. Дьюї (1859–1952), представником американського неопозитивізму. Досвід є основним поняттям неопозитивізму Дж. Дьюї [4], який охоплює усі прояви життя людини. Філософ стверджував, що досвід постає у двох вимірах: як володіння ним і як пізнання для більш впевненого володіння. Його думки свідчили, що пізнавальну діяльність людини правомірно вважати практичною тоді, коли вона є ефективною при вирішенні життєвих завдань (ідея прогресуючої освіти).

Із професійною компетентністю зв'язана рефлексія як професійна здатність й умова успішності в діяльності. Їй надається особливе значення, адже тільки відрефлексований досвід минулих комунікацій, подій та їхніх результатів дає можливість керівникові успішно здійснювати свою діяльність. У філософії рефлексія досліджена як гносеологічне (Р. Декарт,

Дж. Локк), аксіологічне (Г. Гегель, Ф. Шеллінг), методологічне (І. Кант, І. Фихте) поняття, що дає змогу говорити про її онтологічний статус і виділити як важливу дефініцію сучасної соціально-гуманітарної професійної діяльності працівників освітньої галузі, де розвиток мислення виступає одним з основних змістів. Зауважимо, що поняття «рефлексія» в історії науки є складним феноменом, що потребує окремого багатоаспектного розгляду на рівні міждисциплінарних досліджень на стику філософії, психології, соціології, педагогіки та ін.

Система ППО поєднує в собі інститут збереження ідентичності та відтворення національної вищої освіти та сфери генерування та реалізації інноваційних ідей, від розуміння важливості та своєчасності реалізації яких залежить майбутнє країни. Важливим чинником, що зумовив європейський вибір розвитку навчальних закладів системи ППО, стала перспектива рівноправного співробітництва європейських освітніх систем, прагнення до єдності при збереженні своєрідності кожної з них.

Таке спрямування модернізаційних процесів у цих закладах надає можливість увійти в загальноєвропейську систему вищої освіти, а також внести свій позитивний доробок у збагачення європейського культурного та освітнього простору завдяки національним академічним і педагогічним традиціям, інноваційному досвіду розв'язання протиріч між ідентичністю та уніфікацією в педагогічній сфері тощо. Закономірно, що за цих умов, у педагогічній науці створюється нове уявлення про педагогічний досвід, його роль у розвитку системи вищої освіти, визначає його практико-перетворювальну функцію як першочергову в науково-методичній діяльності навчальних закладів ППО.

Виклад основного матеріалу. Науково-методична діяльність керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників навчальних закладів системи ППО є багатовимірною, багатофункціональною, складно влаштованою, в якій розвиваються різні типи педагогічного досвіду, зокрема: індивідуальний, масовий, передовий, репродуктивний, новаторський

(дослідницький), а також окремо розглядається категорія «інноваційний педагогічний досвід» [2].

Процес освоєння передового педагогічного досвіду є складним тривалим процесом, що має свої етапи, структуру. Значимість виявлення і поширення ефективних освітніх практик у професійній діяльності працівників навчальних закладів системи ППО визначено на державному рівні й обумовлено необхідністю створення умов для досягнення якісно нового рівня освіти. Етапи освоєння інноваційного досвіду регламентовано у положенні про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, розробленому відповідно до чинного законодавства України. Під інноваційним досвідом, як правило, розуміються результати освітньої діяльності, спрямовані: на суттєві позитивні зміни в професійній діяльності, успішне розв'язання нагальних проблем розвитку освітнього середовища, а також використання в широкій педагогічній практиці позитивних здобутків.

Освітні реалії сьогодення вимагають вчасного вивчення, узагальнення, поширення та впровадження оригінальних самобутніх педагогічних ідей, творчих здобутків у масову освітню практику педагогічних колективів, а також уведення в обіг нових понять або оновлення змістового наповнення вже існуючих. Доцільність вживання того чи іншого терміна зумовлене змістом і завданнями кожного етапу реалізації педагогічних ідей, творчого доробку, що мають адресну спрямованість і практичне втілення.

У дослідженні змістове тлумачення і розуміння сутності поняття «дисемінація», а також вивчення процесу освоєння педагогічного досвіду використовуємо здобутки вчених, які досліджували питання теорії і методики використання передового педагогічного досвіду (Ю. Бабанський, І. Боронілов, В. Бондарь, І. Кривонос, Л. Момот, Я. Турбовський та ін.).

Уведення в педагогічну термінологію поняття «дисемінація» пояснюється якісними змінами, що відбуваються у вітчизняній і зарубіжній системі освіти в усіх напрямках її розвитку. Вживання терміна «дисемінація»

актуалізоване у педагогічній науці та практиці такими ключовими поняттями, як «педагогічний досвід», «передовий педагогічний досвід», «інновація», «досвід інноваційної діяльності», «інноваційний досвід» та ін.

В загальному розумінні поняття «дисемінація» трактується в педагогіці як особливий спосіб розповсюдження й освоєння досвіду, адекватного потребам його реципієнтів. Такий сенс розгляду дисемінації забезпечує поширення інноваційного досвіду в середовищі професійної діяльності педагогічних працівників, розвиваючи різні елементи соціально-педагогічних систем і технологій. Особливої актуальності набуває потреба у дисемінації оригінальних прогресивних ідей працівників освітньої галузі, інноваційних практик творчих педагогічних колективів, зокрема ВНЗ.

Нині у педагогічній науці поняття «дисемінація» трактують як особливий спосіб розповсюдження й освоєння досвіду, адекватного конкретним потребам його реципієнтів, що має характер формування. Дисемінація дозволяє поширити передовий та інноваційний досвід у найбільш масову практику керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників [2].

Г. Ігнат'єва [5] наголошує на тому, що поняття «дисемінація» як процес упровадження результатів проектної діяльності в масову освітню практику серед педагогів набуло поширення за ініціативою В. Слободчикова. За її твердженням, явище дисемінації є феноменом, тому що в ньому знайшли своє відображення досягнення інноваційної освітньої практики (системність нововведень; наявність дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу; реалізація таких видів діяльності як проектування, програмування, дослідження, експертиза, рефлексивне управління та ін.), а також розв'язання проблем розвивальної освіти (неврегульованість; відсутність стимулювання інновацій; невизначеність суб'єктів розвитку освіти і механізмів їх підтримки тощо).

На думку окремих дослідників, явище дисемінації одночасно може означати процес, форму, результат, спосіб освоєння педагогічного досвіду,

засіб, рушійну силу розвитку та збагачення педагогічної теорії і практики тощо. Дисемінація передового педагогічного досвіду обумовлює не просто знайомство з ним, а організацію такої діяльності, що стане імпульсом до певних змін у системі освіти та перетворить запозичену практику в інноваційний ресурс розвитку певної педагогічної системи.

Розглядаючи дисемінацію як засіб, рушійну силу розвитку та збагачення педагогічної теорії і практики, ми вперше пропонуємо до застосування термін «дисемінація» в системі науково-методичної діяльності навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти. Суб'єктами дисемінаційних процесів є наукові, науково-педагогічні і педагогічні працівники цих закладів, а також представники неформальних педагогічних структур, зацікавлені у просуванні кращих практик та інновацій в освітнє середовище.

Водночас такими суб'єктами дисемінації є автори інноваційних ідей та носії педагогічного досвіду, педагогічні співтовариства, а також споживачі ефективного педагогічного досвіду, які спроможні забезпечити більш високі якісні результати професійної діяльності. За таких умов об'єктами дисемінації є педагогічні продукти та освітні ресурси, зокрема: авторські програми, навчально-методичні посібники, підручники, педагогічні програмні засоби, електронні засоби навчання, способи, методи, технології навчання, дидактичні матеріали тощо.

У конкретно історичному контексті означене поняття – це процес модернізації якості освіти, що є важливим викликом для тих, хто прагне організації дисемінаційного процесу в межах діяльності навчальних закладів, ретрансляції нових освітніх ресурсів; у більш широкому аспекті – з урахуванням специфіки вітчизняної історії педагогіки розповсюдження нового у різних сферах професійної діяльності працівників освітньої галузі (в окремих випадках педагогічні інновації доводиться оцінювати як досить складну спадщину модернізаційних процесів в освіті).

Організація дисемінаційного процесу в різних його формах вимагає підтримки, супроводу не тільки на інформаційному, науково-методичному,

але і на державному та суспільному рівнях. Основними формами, що реалізують означений процес є:

- накопичення, узагальнення, експертиза і трансляція продуктів інноваційного досвіду (створення банків інновацій, здійснення професійної експертизи інноваційних продуктів, узагальнення інформаційних та науково-методичних матеріалів авторських інноваційних ресурсів);
- тьюторська підтримка навчальних закладів, які впроваджують інноваційний досвід новаторства;
- формування і навчання управлінських професійних об'єднань, які продукують інноваційний досвід;
- організація і стимулювання дисемінаційної діяльності кращих педагогічних колективів через адресну підтримку окремих проектів, а також включення дисемінаційної діяльності в плани роботи творчих професійних утворень; правова підтримка розповсюдження інноваційного досвіду тощо.

Осмислення сутності поняття «дисемінація» пов'язане також з визначенням оптимальних умов для розповсюдження досвіду впровадження інноваційних соціально-педагогічних систем, а також діяльність тимчасових неформальних професійних товариства. Напрямами діяльності учасників процесу дисемінації інноваційного досвіду науково-методичної діяльності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників навчальних закладів ППО можна визначити такі: інформаційний, комунікаційний, науково-методичний, навчально-технологічний, експертний, консультаційний та ін.

За твердженням М. Скаткіна [7], пропаганда передового досвіду є лише початком освоєння: впровадження потребує не тільки знання передового досвіду, але й вміння працювати по-новому, воно не виникає само собою, а систематично формується. Система реалізація дій з дисемінації передового педагогічного досвіду, на думку Ю. Бутової [1], передбачає організацію такої діяльності, що стане імпульсом до певних змін у системі освіти та перетворить запозичену практику в інноваційний ресурс розвитку певних

соціально-педагогічних систем.

Ми поділяємо погляд цих науковців на дисемінацію як на процес, спрямований не тільки на вивчення, узагальнення та пропаганду передового педагогічного досвіду, але й на впровадження оригінальних новаторських прогресивних ідей, інноваційного змісту ефективного педагогічного досвіду в масову педагогічну практику.

Залучення до дисемінаційного процесу працівників навчальних закладів системи ППО, мотивації їх до творчої трансформації власного професійного досвіду з метою досягнення нових ціннісних результатів, на наш погляд, забезпечує системні якісні зміни в діяльності цих закладів. Одним із пріоритетних завдань науково-методичної роботи цих закладів є: вивчення, узагальнення, поширення передового педагогічного досвіду; виявлення та поширення ефективних освітніх практик керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників; упровадження освітніх інновацій, що відповідають сучасним вимогам етапу реформування системи вищої освіти. На нашу думку, впровадження сучасних систем науково-методичної діяльності в післядипломній педагогічній освіті з урахуванням реалізація дій з дисемінації передового педагогічного досвіду сприятиме їх інноваційному розвитку як загалом, так і кожного навчального закладу зокрема.

Сутність інноваційної діяльності ми розглядаємо як таку, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості, процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, в результаті впровадження яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів діяльності, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. На відміну від передового педагогічного досвіду, традиційно орієнтованого на директивну трансляцію кращих зразків педагогічної діяльності, інноваційний досвід мислиться в контексті плюралістичного для відкритої освіти. Тут жодна технологія не визнається головною. Таким чином, процес освоєння передового педагогічного досвіду проходить складний тривалий шлях і

охоплює широку сферу педагогічної діяльності. Він починається з вивчення змісту досвіду і завершується ефективною реалізацією ідей у його педагогічному мистецтві з трансформацією у власну методичну систему [7].

Це зумовлює *дисемінацію інноваційного педагогічного досвіду*, зокрема переведення його режим використання як постійно діючої соціально-педагогічної системи. Дисемінація інноваційного досвіду як педагогічних процесів актуалізує професійну діяльність працівників освітньої галузі, що є імпульсом до ґрунтовних змін у діяльності навчальних закладів системи ППО. Масова практика дисемінаційних процесів є, на нашу думку, інноваційним потенціалом цих закладів, який за певних умов стає ресурсом розвитку соціально-педагогічної системи [3].

Зважаючи на зазначене, ми розглядаємо *дисемінацію інноваційного досвіду в системі ППО* в трьох аспектах, а саме як:

- *напрямок діяльності* навчальних закладів, зокрема здійснення науково-методичної роботи науковими, науково-педагогічними і педагогічними працівниками цих закладів;
- *технологічний інструментарій* (технологію, методіку), застосування якого спрямовано не тільки на вивчення, узагальнення та пропаганду передового педагогічного досвіду, але й на впровадження оригінальних інноваційних ідей та змісту педагогічного досвіду в масову педагогічну практику;
- *процес впровадження* інноваційного досвіду науково-методичної діяльності в навчальних закладах системи ППО з метою досягнення найвищого ступеня педагогічної професійної творчості.

Дисемінація передового педагогічного досвіду регіональних навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти з метою виявлення спільних тенденцій розвитку системи їх науково-методичного забезпечення є одним із важелів якісних змін в організації відносин в системі ППО. Нами уведено в науковий обіг поняття «дисемінація інноваційного досвіду науково-методичної діяльності навчальних закладів післядипломної педагогічної

освіти» як *система освоєння педагогічного досвіду та водночас особливий продуктивно-перетворювальний процес, спрямований не тільки на пропаганду останнього, але й на впровадження новаторських освітніх ідей, інноваційного змісту педагогічного досвіду з організації науково-методичної роботи, вмотивування керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників до творчої трансформації власного професійного досвіду, результатом якої є системні якісні зміни в системі ППО та в освіті загалом.*

Успішність дисемінації інноваційного педагогічного досвіду багато в чому визначається способом його нормативного оформлення (опису). Особлива складність у вирішенні завдань дисемінації в галузі освіти пов'язана з тим, що істотне число продуктивних рішень і способів вирішення освітніх проблем унеможливають їх опис і узагальнення, значна частина інтелектуального ресурсу має форму так званого «неявного» знання. При цьому працівники навчальних закладів у своїй більшості готові до впровадження нових освітніх моделей і технологій та зацікавлені не в абстрактній інформації, а в наявному розкритті досвіду, «секретів майстерності» [8].

Одним з найбільш інформативних способів подання інноваційного досвіду професійно-педагогічному співтовариству і водночас таким, який має високий ступінь узагальнення, є *банк інноваційного педагогічного досвіду*. Такий банк можна вважати найбільш оптимальним способом оформлення педагогічних знахідок, ініціювання авторських розробок та реалізації презентацій функції дисемінації інноваційного педагогічного досвіду. Водночас діяльність корпорації Intel в Україні у процесі дисемінації спрямована на реалізацію архітектурної функції, тобто формування дисемінаційної мережі задля:

- *локалізації* досвіду – опис досвіду у форматі, що дозволяє одержати відомості щодо інноваційних ідей та способів зміни педагогічної практики;

- *мультиплікації* досвіду – заходи та діяльність щодо проектування та конструювання спільноти практики для адаптації досвіду та його впровадження у масову практику;
- *консультування* суб'єктів інноваційного досвіду – надання їм допомоги у технологізації узагальнення та представлення досвіду [9].

Дисемінація інноваційного педагогічного досвіду зумовлює в широкому розумінні виникнення і формування його основних ідей, на яких побудований конкретний досвід, обґрунтування його актуальності, новизни, результативності, стабільності, перспективності тощо, розкриття специфіки умов упровадження нових освітніх моделей, а також забезпечує розв'язання суперечностей, що виникають в професійному спілкуванні з урахуванням індивідуальних особливостей носіїв такого досвіду і певних меж можливого використання і впровадження досвіду.

Висновки. Дисемінація інноваційного досвіду науково-методичної діяльності навчальних закладів системи ППО як один із напрямів їх розвитку дає поштовх до застосування її як ефективного інструменту підвищення ефективності професійної діяльності керівних, науково-педагогічних і педагогічних керівників, відіграючи важливу роль у формуванні єдиного науково-методичного простору. Виявлення та дисемінація ефективних практик стає сьогодні одним із потенційних ресурсів розвитку освіти, досягненням освітньої аудиторії працівників галузі, актуалізованим дієвим механізмом перетворення педагогічної теорії і практики.

Виявлено, що дисемінація як і будь-який інший процес має свої основні форми та контексти існування. Нами доведено, що дисемінація інноваційного досвіду науково-методичної діяльності навчальних закладів системи ППО може існувати та здійснюватись як постійний вид діяльності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників цих закладів, так і реалізація певного проекту у визначених межах. В останньому випадку до планування дисемінації й управління нею застосовуються загальні

рекомендації щодо розроблення і впровадження результатів проектної діяльності.

В осмисленні контекстів дисемінації варто усвідомлювати, що ця робота розгортається у конкретному освітньому просторі. Таким чином, організація дисемінаційного процесу в різних його формах вимагає підтримки, супроводу не тільки на інформаційному, науково-методичному, але і на державному та суспільному рівнях.

Література:

1. Бутова Ю.И. Муниципальный ресурсный центр – новая институциональная форма диссеминации инновационного опыта / Ю.И.Бутова, И.А. Штенгауэр // Методист. – 2008. – №5. – С.16-19.
2. Бондарь В.И. Проблема выявления и обобщения передового педагогического опыта / В.И. Бондарь // Сов. педагогика. – 1979. – № 8. – С.82-88.
3. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область: моногр. / І. Ф. Прокопенко, В. П. Андрущенко, В. І. Астахова, В. С. Бакіров, В. Я. Білоцерківський [та ін.]; Ін-т вищ. освіти АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів Європи. – К.: Знання України, 2009. — 431 с.
4. Дьюї Д. Психологія і педагогіка мислення. Пер. з англ. — М.: "Досконалість", 1997. — 208 с.
5. Игнатьева Г.А. Педагогический опыт в универсуме инновационной культуры / Г.А.Игнатьева, О.В.Тулупова // Передовой и инновационный опыт в региональной системе образования : информационный вестник / Мин-во образования Нижегород. обл. – Н.Новгород : НИРО, 2008. – 128 с.
6. Терегулов Ф.Ш. Передовой педагогический опыт : теория распознавания, изучения, обобщения, распространения и внедрения / Ф.Ш.Терегулов. – М. : Педагогика, 1991. – 141 с.

7. Скаткин М.Н. Методология и теория обобщения передового педагогического опыта / М.Н.Скаткин. – М. : Педагогика, 1979. – 157 с.

8. Peter F. Drucker, Management: Tasks, Responsibilities, Practices (New York: Harper & Row, 1973), 715).

9. Rohrer H. Science a part of our future // Interdisciplinary sciencerev. - L., 1994. — Vol. 19. — № 3. — P. 193-199.